

Já si vojenského vzdělání velmi vážím.

(T. G. Masaryk.)

Oba proslovy*) pronesené presidentem Masarykem v dubnu 1919, první k vojnům, druhý k důstojníkům, byly vojenským programem a měly význam vládního projevu.

Tento první projev nejvyššího velitele národní obrany znamenal rozchod s vojenskou tradicí, která nesla se spíše k utlačování národů než k vítěznému rozmachu v příští světové válce, znamenal také definitivní rozloučení s mechanickou kázní, která příliš často hověla neschopnosti velitelství a ztrácela poněkud spolupráci s duševním výkvětem státu.

Před návratem sibiřských legií, před rozložením vojska, soustředěného na Slovensku k ochraně hranic proti Maďarům, do stálých posádek, vše, v čem záležel materiální odkaz zmizelého dualistického mocnářství, jako sídla různých velitelství, vojenská kasína, kasárny, nemocnice a tábory, v nichž zbývala ještě vzpomínka na odstraněnou kázeň, vše to musilo přijmouti nové barvy a vyzdobiti se pro příchod nových pánů, jako se zdobí rozkošné selské domky slovenské a moravské před návratem jarního slunce.

V tomto okamžiku tudíž, kdy definitivně byly svěřeny posádky národní demokratické armádě, president Masaryk těmito dvěma proslovy snažil se upozorniti svůj národ na to, že vojenská sláva starého režimu neskrývá v sobě už militarismu Habsburků, nýbrž že tato sláva, spojená s republikánskou myšlenkou, bude patřiti vojákovi, který má právo myslit, důstojníkovi, který zná cenu duševní práce a dovede obstáti ve zkoušce volné kritiky.

Historik plně uzná důležitost těchto dvou presidentových projevů, pronesených v roce 1919 k vojákům a k důstojníkům. Jsou vskutku plny nových myšlenek, podobajících se vlnám bystřiny, nesnáze přítomných chvil jsou zde upřímně odhaleny, rysují se v nich řešení, která jsou uváděna v soulad základní zásadou, která se vrací v textu jako vůdčí myšlenka. „Náš voják musí mít ideu... ideál vás všechny spojí... Já myslím, že lidé, kteří jsou spojeni ideou obrany, ty že víže tato idea, to bratrství smrti.“

Tato „idea obrany“, o níž mluví president Masaryk, jest táž myšlenka, která zesateronásobila na Marně v září 1914 energii francouzského velení a vojáků, kteří si byli plně vědomi, že brání velkou tradici vzdělanosti. Tato idea jest táž, která oživovala obhájce Verdunu, který se stal r. 1916 záštitou svobody národů. Oběť přinesená této myšlence svobody stává se vyznáním víry v příští svědomí světa a v lidský pokrok. Není vzdělaného člověka vědomého své lidské důstojnosti, který by se ochotně nestal obráncem této myšlenky za cenu svého života. Proto jest nyní získán k spolupráci s demokratickou národní obranou celý výkvět svobodné země, proto i právo kritiky, rozšířené na vojenské kruhy, tvoří se všemi národními silami pro národ ve zbrani nevyčerpatelný pramen mravní síly.

Z těchto dvou proslovů presidentových, v nichž se jiskří mnoho nových ideí, dovoluji si vybrati pro svůj stručný výklad hluboce

*) Základy občanských nauk I. (Štefánikovy knihovny spisů vzdělávacích sv. I., str. 1—19. Praha 1919. Vydal VČV.)

promyšlenou poznámku o místě důstojníka pěchoty v boji a z ní vyplývající myšlenku o šetření kádrů.

„Mezi jiným,“ praví prezident Masaryk, „bylo mi nápadno, když podávána byla statistika zajatců různých národů, že německých důstojníků bylo zajímáno nepoměrně málo proti důstojníkům ruským. Přemýšlel jsem o tom, poptával jsem se po příčinách zjevu a přišel jsem k poznání, že právě vzdělanost a správné pochopení se strany mužstva, jak důstojník je potřeben, vedlo k tomu, že němečtí důstojníci byli více chráněni nežli ruští. V ruské armádě každé myšlení a tím i vlastní iniciativa jest malá, ba nepatrná.“

A skutečně v německé pěchotě iniciativa poddůstojníků, podřízených důstojníkovi, ba dokonce i iniciativa řadového vojáka chránila ve světové válce důstojníka, jehož místo v boji podle předpisů bylo za vojskem. Tato iniciativa nebyla vrozenou vlastností německého vojenského temperamentu. Lze ji vykládati spíše důkladným výcvikem v čas míru a také přítomností znamenitého sboru poddůstojníků z povolání v řadách pěchoty. Před rostoucí mocí palby pěchota dbá zákona o prázdnotě bojiště a rozděluje se ve skupiny, aby lépe využila terénu. Vůdci těchto skupin jsou poddůstojníci déle sloužící. Jsou-li tito déle sloužící dobře vycvičení, skupiny jeví více iniciativy a postupují. Není-li déle sloužících, nebo jsou-li špatně vycvičení, důstojníci musejí přijíti do přímého styku s bojovou skupinou a vystavovati se všem překvapením zápasu v první linii. Tak tomu bylo obyčejně v ruské armádě. Jest tudíž pravdou, řekneme-li, že nedostatek výcviku pěchoty nebo nedostatek déle sloužících má za nevyhnutelný následek značnější ztráty důstojníků (zabitých, raněných i zajatých).

Zároveň však můžeme zdůrazniti, že důležitost déle sloužících vzrostla i zkrácením doby presenční služby. Rozdíly ve stupni výcviku se zvětšily, a je nyní na počátku válečného tažení nemožné, aby déle sloužící byl nahrazen mužem aktivní služby nebo záložníkem.

Přicházíme tudíž k prvnímu poznatku, že v národní obraně s krátkodobou vojenskou službou lze dosáhnouti značné úspory důstojnického sboru, je-li možno se spolehnouti na zdatnost déle sloužících poddůstojníků, kteří zajišťují v boji iniciativu pěchotních družstev. Proto na příklad německé velení, které uznává platnost tohoto poznatku v moderní válce, přeměnilo nedávno skoro celý stav říšské obrany (Reichswehr) v instruktorský sbor déle sloužících.

Slabý poměrně díl aktivních důstojníků německých, připadajících na určitý počet válečných zajatců, dá se též vysvětliti tím, že generální štáb prováděl za světové války systematická náležitá ochranná opatření.

Dne 20. srpna 1917 francouzská vojska vyprostila definitivně Verdun, podnikajíce útok podél Meusy na sever. Marocká divise dosáhla všech svých cílů a pronikla až k potoku de Forges, asi 5 km do nepřátelských postavení. Na frontě této vybrané divise bylo zajato přes 2000 nepřátel, ale mezi těmito zajatci je napočteno poměrně málo důstojníků. Zároveň se zjistilo, že v noci před útokem německé velení, které útok očekávalo po předchozím silném ostřelování, nařídilo, aby všichni velitelé pěších rot a baterií posunutých dopředu stáhli se zpět, takže mezi vojáky zbyl jen nepatrný počet důstojníků, skoro vesměs záložních. Podobný úkaz bylo pozorovati v r. 1917 na několika částech západní fronty ně-

mecké. Vrchní velení německé, byvši znepokojeno dlouhým trváním války, nařídilo tedy šetření aktivního kádru svých důstojníků, znalých dokonale válečného systému.

Tento systém, který v kritickém okamžiku odděluje některé důstojníky od jejich čet, lze již těžko ospravedlniti v armádě s monarchistickými tradicemi, kde aktivní důstojník tvoří zvláštní privilegovanou třídu. Jeho užívání bylo umožněno jen zvláštní přízní a vážností, jaké požíval důstojník v německém národě. Ale jakmile utrpí nějak tato vážnost, je po všem. Od 8. srpna 1918 jest poměrný počet německých důstojníků mezi zajatci opět normální, neboť mravní stav vojska nestrpí už jeho systematického šetření. Ostatně jest již pozdě brániti vážnost německého důstojníka, která měla býti zároveň slibem úspěchu při nenadálém útoku, neboť klesla po prvních neúspěších.

V demokratické armádě není vůbec možno, aby důstojník byl v boji odloučen od své čety. Verdunská půda byla zbrocena krví většího počtu důstojníků než kolik by jich bylo mělo padnouti podle celkového množství bojujících tam vojsk. Francouzská vojska musila obětovati demokratickému duchu více než čtvrtinu svých důstojníků generálního štábu. Jakmile se ukázalo, že válka bude dlouhá, předešli francouzští důstojníci generálního štábu jizlivé kritiky v zápolí. Žádali, aby mohli opustiti poměrně bezpečná místa, která měli ve štábech, a aby mohli převzít velení na frontě. Bylo jim vyhověno až příliš ochotně. Pro francouzské velení to mělo od začátku r. 1916 za následek kruté ztráty, které dovedlo vyrovnati toliko všeobecné a velmi rozsáhlé vzdělání francouzských důstojníků vůbec. Řadoví důstojníci, aktivní i záložní, pečlivě vybrání, závodili horlivě ve zvláštních kursech zřízených za frontou. Po několikaměsíční přípravě tito důstojníci nahradili zmizelé důstojníky generálního štábu tak dobře, že chod služby ve štábech tím nebyl povážlivě zhoršen.

Nyní přicházíme k druhému poznatku, který můžeme vyjádřiti takto:

Demokratický ozbrojený národ nesnese, aby některé kategorie důstojníků aktivní armády dostalo se zvláštního šetření, jakmile jde o nebezpečí ve válce. Jest tudíž nutno už v míru připravovati nahrazení aktivních důstojníků vycvičenými a vybranými důstojníky záložními, a to tak, aby tato náhrada mohla se rozšířiti na důstojníky štábů a důstojníky služby.

Prohlédněme ostatně nové předpisy německé Reichswehr a hledejme v nich nařízení o místě důstojníkově v boji! V předpisu z 1. září 1921: „Führung und Gefecht der verbundenen Waffen“ nalézáme přesná pravidla, týkající se úlohy velitelovy.

Čl. 5. Ví-li vojsko, že velitel pro ně žije a že s ním sdílí jeho radosti i strasti, bude ochotno vynaložiti vše, aby dosáhlo úspěchu.

Čl. 61. V rozhodném okamžiku potřebuje vojsko viděti svého velitele.

Čl. 62. Velitel divise má býti vždycky uprostřed svých vojsk.

Čl. 64. Při pronásledování všichni velitelé mají býti vpředu. Jejich přítomnost v prvních řadách povzbuzuje vojsko nesmírně.

Čl. 65. Při ústupu všichni podřízení velitelé zůstávají se svými oddíly.

Nové německé předpisy zdůrazňují ještě přesněji než před světovou válkou, že místo důstojníka je u jeho oddílu. Lze v nich zjištěti jakousi reakci proti chybám, jež se staly ve válce. Systema-

tické šetření důstojnického sboru v boji jest nyní předpisy zapovězeno.

Jest snad důstojník německé říšské obrany nyní proniknut demokratickou myšlenkou a netvoří snad už privilegovanou třídu národa? Mohli bychom tomu věřit, čtouce čl. 24. branného zákona ze dne 25. března 1921, který skutečně praví, že „kazdy člen říšské obrany může v mezích svých schopností dosáti nejvyšších míst.“

Co však vidíme v praxi? Velitel vojskového tělesa má plnou moc, aby si vybral kandidáty důstojnických hodností a Oberführer dnes jako před světovou válkou musí se podrobiti po určité době společného života v kasinu tajnému hlasování o přijetí do důstojnického sboru.

Nedávno vydaný oběžník ministerstva říšské obrany ostatně přesně stanoví těmito slovy odpovědnost velitele vojskového tělesa: „Velitelé vojskových těles jsou odpovědní za doplňování svého důstojnického sboru. Aby bylo zajištěno toto doplňování, doporučuje se, aby byly obnoveny styky se společnostmi, které byly ve styku s bývalou německou armádou.“

Jest tudíž takto dobře zjištěno, že ožívá pomalu předválečná tradice, neboť nemůžeme čekat od nynějších velitelů těles, kteří žili 20 nebo 25 let v této tradici, že se rozejdou s minulostí.

Kasta německých důstojníků se tedy prakticky postupně reformuje, a čl. 24. branného zákona zůstane čistě platonickým tvrzením. ve chvíli, kdy konečná zpráva mezispojenecké kontrolní komise v Berlíně jest předložena spojeneckým vládám, zasluhuje toto zjištění plné pozornosti.

A tak každé pozorování obsažené v prosloveh presidenta Masaryka k vojákům a důstojníkům vyžaduje poznámek, probouzí nové názory a vybízí k přemýšlení. Na několika stránkách jest dosti látky pro celou knihu. Československý důstojník pocvičí se v přemýšlení, bude-li je komentovat.

Královská francouzská armáda na konci XVII. století měla maršála od píky, kterému se za jeho služby a úspěchy dostalo nejvyšších velitelských míst, ač byl prostého rodu. Jmenoval se Catinat. Hlavní vlastnosti Catinatovy byly: promyšlená prozíravost, tajení rozhodnutí, které dlouho v jeho nitru dozrávalo, a neúnavná péče o vojsko. Jeho opatrné a málo sdílné chování vzbudilo zvědavost francouzských vojáků, kteří rádi zkoumají vlastnosti svých velitelů. Catinatovi bylo dáno vojskem jméno „otec myšlenka“.

Často se mi zdálo, že postava maršála Catinata líbila by se presidentovi Masarykovi a že českoslovenští generálové budou pracovati podle přání svého vrchního vojenského velitele, když si obzvláště budou ceniti soustředěného myšlení a oné rozumové metody, která vylučuje indiskretnosti, a skýtá ovoce své práce teprve tehdy, když uzrálo. Dnes mají velitelé složitou povinnost sledovati práci moderních myšlenek ve všech oborech vědění, musejí býti informováni o všech vynálezech laboratoří, sledovati neustále všechny technické pokroky, předvídati dosah a vzájemný vliv užitých věd. Velitel se tak stává vděčným důvěrníkem vědců a duševního výkvětu národa. Kolik se tu naskytuje podnětů k přemýšlení!

A zase naopak, duševní elita jest povinna věnovati celou svou spolupráci odpovědným velitelům národní obrany, která si váží zákonů lidského pokroku; tito vojenští velitelé musí býti zpraveni

a poučení o nebezpečnostech, která přináší každý vědecký nebo technický pokrok, může-li se stát ve špatných rukách nástrojem útoku.

„Já si vojenského vzdělání velmi vážím.“ V tomto prohlášení jest nutno zřítí výzvu k spolupráci všech duševních a vědeckých hodnot na poli národní obrany československé.

Skláněje se starostlivě nad vojenskými problémy, nejvyšší velitel vojska chtěl obrátiti na ně pozornost výkvětu národa a připomenouti svým krajanům, že žádná mezinárodní záruka nezproští československý národ povinnosti, aby si sám zasloužil své bezpečnosti.

„Žádný z nás nesmí se zklamati.“
